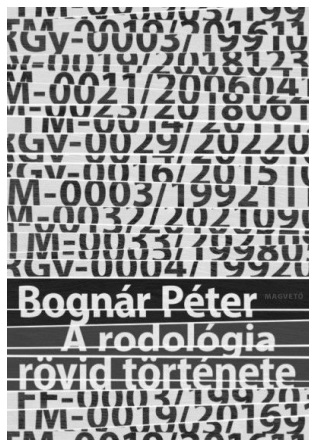

FÖRKÖLI GÁBOR

Műszeres líra

BOGNÁR PÉTER: A RODOLÓGIA RÖVID TÖRTÉNETE

Magvető Könyvkiadó
Budapest, 2015
176 oldal, 2690 Ft

Bognár Péter költészetének fontos alapvetése, hogy érdemes komolyan venni azokat a jelenségeket, amelyek általában csak megmosolyogtatják az önmagát kritikus értelmiségiként meghatározó könyv olvasót. Előző kötetében a sablonos bűnügyi filmet és a bulvársajtó világát emelte be verseibe, most pedig *A rodológia rövid történetében* az ezotéria és az áltudományok bugyraiba ereszkedik le. A könyv címében olvasható neologizmus gyöke a rod szó. Olyan fényes foltokat, pöttyöket kell alatta érteni, amelyeket néha-néha fényképen lehet látni. A megátalkodott kételkedők a vaku fényében felcsillanó porszemekkel, a lencse hibáival és szennyeződéseivel magyarázzák megjelenésüket. Nem így az ufológia és társtudományai, amelyek pontosan tudják, hogy intelligens fénylényekről, ektoplazmákról vagy legalábbis eleven lélekfoszlányokról van szó!

Bognár versei őket szólaltatják meg a rodológia tudományának segítségével. A szerző abból a feltételezésből indul ki – nagyon helyesen, a legújabb kutatásokkal összhangban, tehetnének hozzá komoly képpel –, hogy a rodok elsősorban továbbélő emléktöredékek, amelyeket a megfelelő módszerekkel rögzíthetünk, olvashatóvá tehetünk. A versek egy része ezeket a metódusokat részletezi, másik felük pedig a rodok dekódolt emlékanyagát közli. Sok tekintetben ez a koncepció Varga Mátyás *Hallásgyakorlatok* c. kötetére emlékeztet, amelyben mintha egy őrangyal járna diktafonnal a kezében embertársaink között, hogy ne múljanak el nyomtalanul banális vitáink, látszólag lényegtelen, de mégis sokat sejtető panaszaik. Vargához hasonlóan Bognár lírája sem azonos sok külön-külön, egymás mellé helyezett szubjektív lírai hanggal, hanem tárgyias tud maradni, és egyben stílust is teremt. Ám Bognár szövege sokkal darabosabb, az olvasó folyton a nyelv áthatolhatatlan anyagszerűségébe ütközik nála. Ráadásul a rodok titkos életébe csak bonyolult technikai médiumokon keresztül hallgathatunk bele, gyakran zajos jeleket fogva.

Ezek az emléktöredékek, amelyekben jól megfér egymás

mellett akár a pátosz és a szkatologikus humor is, olykor a folklór és a balladák világát idézik fel, olykor egy sosemvolt, képzelt magyar őstörténet darabkái tárják elénk; Bognár a régi magyar irodalom története iránti elköteleződését sem tagadja meg, néhány szövege ugyanis a kolostori kultúra vagy a históriás ének groteszk oldalát villantja fel. Néha kifejezetten a mostani idők frusztrációira reflektál, olykor pedig mintha egy családtörténet jeleneteit látnánk, amelyekben Don Quijote-szerű arisztokrata figurák képzelgéseit és identitásukhoz való kétségbeesett ragaszkodásukat ismerhetjük meg, miközben Nemes Z. Márió rokokó famíliának komposztált tagjai is eszünkbe juthatnak *A hercegprímás elsírja magát* c. kötetből. Egy ilyen család meglehetősen furcsa reggeli tornájának a verselés szempontjából is bravúros leírása különösen emlékezetes (*RGY-0010/20030415*). Rögeszmék, rituálék, mániákusan ismételt szavak – mindezek mögött ki nem mondott traumák, elhallgatott személyes tragédiák bújnak meg. Bognár Péter költészetében elemien fontos mindaz, amit nem ír le; ezt frappánsan és egyszerűen példázza ez a be nem fejezett, ám meglehetősen evidens rím: „Megérett a diófán a dió, / Ez a boltos végül is egy, / Végül is egy, / Végül is egy...” (*TM-0024/201880318*). Az elfojtást modellezi az is, ahogy Bognár megvonja a nyelvtől a transzparenciát; és itt nem csupán a költészet képies beszédmódja vagy szokatlan képzettársításai okozta megértési nehézségekre kell gondolnunk, hanem arra, hogy adott esetben többnyelvű – német, latin, szlovák – költeményeket is olvasunk, és lehetünk bármennyire műveltek, nem feltétlenül férünk maradéktalanul hozzá minden jelentéshez.

Már az előző példánkból is látszott, hogy Bognár elemi szintű eszközökkel dolgozik, és még a mondókák infantilisán pattogó ritmusát is képes a nagy költészet szolgálatába állítani. Egyik versében egy pusztá refrén varázsolja hátborzongatóvá a banális cselekvéseket, és vonja be őket a hatalom és az agresszió értelmezési keretébe: „Idelépek, odalépek, / Mert megtehetem, / De vonalra nem lépek, / Mert megtehetem. // Ez a csomag itt marad, / Mert megtehetem, / Szemüveg is itt marad, / Mert megtehetem.” (*TM-0001/199110117*) Az elhallgatások révén Bognár az erőszak nyelvét teremti meg, a hiányos vagy nehezen dekódolható grammatika pedig a szorongás, a félelem és a gyűlölet tárgytalanságát, gondolati sémáink öncélúságát, önjáró voltát emeli ki. Lekerekítetlenségük, töredékességük ellenére a versek egy része kifejezetten jól szavalható, mint azt a youtube-on is megtekinthető videóikban a k2 Színház művészei is bebizonyították. Ha a *Rodológia* Balzac-regény lenne, azt mondhatnánk, plasztikusan jeleníti meg a társadalmi típusokat. Azt viszont, hogy a szerző a többnyelvűség, sőt értelmetlen tipográfiai jelek segítségével teszi töredezetté és szinte már hozzáférhetlenné szövegei jelentését, nem érzékelem túlságosan eredeti ötletnek, noha az eddigi kritikák általában kiemelik, hogy Bognár előszeretettel feszegeti annak határait, hogy mi az, amit még költészetként elfogadunk. Persze ha egyetértünk Tamás Gáspár Miklós nemrégiben, egy elhíresült vitában megfogalmazott sommás ítéletével, aki szerint a kortárs magyar líra olvasója érzelmközpontú befogadó és reflektálatlan Nyugat-rajongó, akkor Bognár Péter kétségtelesen nagy újító. A dada, Tandori Dezső és az egyetemes költészet oly sok, fordulatokkal teli eseménye után azonban mindenképpen óvatosan nyilatkoznék ezzel kapcsolatban, és inkább azt mondanám, hogy nincs új a nap alatt, s Bognár a már feltalált eszközöket igyekszik kreatívan kombinálni, és azokból létrehozni valami egyedit. Tehát nem az a tét szerintem, hogy merészel-e a költő poliglott vagy olvashatatlan karakterekből álló verset írni, hanem az, hogy miként állítja költészetének szolgálatába ezeket az értelemromboló gesztusokat. Mivel Bognár verseinek egy jó része a nemzeti emlékezet problémájáról (is) szól, a többnyelvűséget

még indokolhatja az is, hogy Bognár történelmünk többszólamúságával, kultúránk pluralitásával akar szembesíteni minket. De nem biztos, hogy indokolt ezt olyan mennyiségben az olvasóra zúdítani, ahogy ezt ő teszi, és az az érzésem, hogy a kevesebb itt több lett volna. Így viszont ez a bábeli zűrzavar az olvasót is fárasztó, a szerző részéről pedig mechanikusan végrehajtható eljárássá válik.

Bognár sokat bíz szinte algoritmizálhatóan egyszerű szövegalakító eljárásokra, formai játékokra, és talán még többet a verseken átívelő koncepcióra. Amíg a magasabb rendű igazságok iránt érzéketlennek bizonyulnak a szerkesztők el nem távolították, még Wikipédia-szócikk is szólt a rodológiáról, és aki olyan szerencsés volt, hogy a szerző facebook-oldalát is követhette, az láthatta a kötet készülése közben, hogy milyen élvezettel veti bele magát Bognár az ezotéria kínálta szerepjátszába. Ha nagyobb nyilvánosságot kaptak volna ezek az akciók, akár egy jól eltervezett gerillamarketingről is beszélhetnénk, de így inkább talán arról van szó, hogy a szerző rövid online happeningjei segítségével a köteten kívüli térbe is csápokot akart növeszteni költészete számára. A nagy, átfogó kötetterv elsődlegességét jelzik a verscíme is, amelyek – akárcsak számos konceptuális vagy absztrakt műalkotás esetében – egy pusztán iktatószámából állnak, hiszen arra vannak hivatva, hogy a rodból kinyert információkat segítsenek katalogizálni. A *Bulvár* kifejezetten epikus kerettörténetéhez képest a rodok tudománya kifejezetten kényelmes, tágas költői játszótérnek tűnik. Mégis erősebben össze tudja a fogni a szövegeket, mint az előző kötet történetei. A rodológia mibenlétére reflektáló versek jól adagolják a tudományág működéséről szóló információkat, vagyis általuk tulajdonképpen a szövegek geneziséről, lehetséges olvasatukról tudunk meg többet. És ahogy olvasuk egymás után a különféle mérőeszközök műszaki leírásait, mintha csak érzelmeink objektív lírája sejlene fel mögöttük. Azok a műszerek, amelyek már-már didaktikusan az Együttérzés és a Megbocsátás nevekre hallgatnak – nevük csak típusuk sorszámával egészül ki –, technikátörténeti érdekességekké, kutatástörténeti adalékokká nemesedve mintegy felkeltik nosztalgiainkat a megértés mégoly gépies, elidegenedett, mégis sok energiát felemészítő, tragikomikus véget érő kísérletei iránt. Bognár szövegei olyan tudománytörténeti és tudományfilozófiai paródiák, amelyekben az önkifejezés és az emberi megértés kudarcai a természet-tudományos laborok információvesztéseire és mérési paradoxonjaira rímelnek.

A *Bulvár* bűnügyi történetével ellentétben, amelyet a szerző meglátásom szerint különösen erőltetett a versekre, a *Rodológia* koncepciója nagyságrendekkel érettebb. Ám a számomra fontos, nagy Bognár-versek, mint a *Köszönöm a vendéglátást, élmény volt, az előző kötetben vannak*. A *Rodológia* utolsó sorozata ugyanakkor, amelynek címe: „*Az inkubátor-Mária csöndjében tapogatózó Jézus-magzat*”, nagyon erősre sikerült, pedig csupán egy-egy jól eltalált metaforára, egy szuszra kibontott ötletre épülnek versei. Nem tudom, nem tisztességtelen-e ezt a remeklést felhasználni érvként amellet, hogy a kötetben mégiscsak a hagyományos líra eljárásai bizonyulnak a legemlékezetesebbeknek, miközben a konceptuális keretet kitöltő, az ezzel a kerettel nagyon rafinált viszonyban lévő szövegek – amelyek közül sok a szándékosan rontott, nehezen olvasható, „zajos” jelekből kinyert vers – csupán előkészítik a katartikus bejezést, és posztmodern széttöredezettségükkel, avantgárd gesztusaikkal legitimálják a képies, monologikus líra jelenlétét. A kötet utolsó verse a könyv poétikai kísérletezéseit tekintve is szimbolikus: ahogy a rod, akár egy angyal, a beszélő vállára száll, és létrejön köztük valamifajta gépi közvetítés nélküli, kegyelemteli megértés, úgy talán a verseskötet olvasásakor is azokat a passzusokat értékeljük a legjobban, amelyeken átsugároz a letisztultság.